

Също така знаеше, че рискува психокомфорта си, ако назидава за тях с патоса и чувството за непогрешимост, присъщи на предразсъдъците на стария режим. Липсата на апологетика спрямо "възродителния процес" обаче не породила национален дискурс, защото вече липсваше тоталитарното отношение към нещата - нито комунистическото: "Държавата винаги е права!" нито националистическото: "Ние винаги сме прави!" Бяха разграничени, а след това и разбити табутата на социализма: и декретирани от центъра, и налагани чрез насилие и заплахи, и поддържаните чрез закона. Промените и в двете посоки изискваха реакция - да се създаде възможност да се изговори свободно, да се излее натрупаното през кризата напрежение, което изкривяваше и затискаше поради високия си емоционален градус разумното разсъждаване за станалото и ставащото.

А станалото и най-вече ставащото изискваха теоретично осмисляне. Налагаше се да се оформи общ възглед за ситуацията, за въздействията, които я формират, влияят ѝ и евентуално биха я променяли. По навик от комунистическото минало хората очакваха, но и като че изискваха държавата и учените да предложат и бързичко да приемат нещо като национална програма за развитието на междуетническите отношения. Работа според такава програма, а не оформящ се при всеки нов повод нов национален консенсус се смятаха за гаранция за стабилността. Съществуваше и чувството, че поради това, че етническият проблем престава да бъде взривоопасен, той се изтиква на заден план, но не се решава и може в непредвидим момент да гръмне отново.

На бившите правозащитници от 1988-90 г., при въпроси от хора от Запада, твърде често им се налагаше да отговорят: "Не знам и как, и защо, но засега ни се размина кръвта". А това бяха все хора, които освен че държаха да бъдат честни, бяха се опитвали и да си обясняват кое защо и как. Те, макар и повечето гилетанти в областта на етническите отношения, уважаваха професионалното мнение. Но като бивши активисти, те бяха хора с ориентация към практиката. Поради желанието си да се реши даден проблем, те се ограничаваха само до непосредствено значимата, а следователно минимална информация. Техният тип мислене - прагматичен и практически ориентиран - е поначало